

Alicja Zakrzewska-Półtorak

Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu

ZASOBY ENDOGENICZNE JAKO CZYNNIK ROZWOJU LOKALNEGO I REGIONALNEGO. STUDIUM PRZYPADKÓW WYBRANYCH GMIN WOJEWÓDZTWA DOLNOŚLĄSKIEGO

Streszczenie: W artykule omówiono wybrane zasoby endogeniczne czterech gmin aglomeracji wrocławskiej: Świdnicy, Oleśnicy, Jelcza-Laskowic i Brzegu Dolnego oraz związku między nimi a poziomem rozwoju badanych jednostek samorządu terytorialnego, jak również aglomeracji i regionu. Analizie poddano przede wszystkim: działalność przedsiębiorców, zasoby ludzkie oraz zasoby specyficzne dla badanych jednostek.

Słowa kluczowe: zasoby endogeniczne, czynniki rozwoju, aglomeracja wrocławska, lokalna aktywność.

1. Wstęp

We współczesnej gospodarce światowej, pomimo wzrostu oddziaływania czynników egzogenicznych, związanych z polityką krajową i Unii Europejskiej oraz dynamicznym rozwojem międzynarodowych przepływów kapitału (w formie zarówno inwestycji bezpośrednich, jak i portfelowych), szczególną uwagę zwraca się na znaczenie zasobów endogenicznych, jako tych, które mogą działać stabilizująco na funkcjonowanie gospodarek lokalnych i regionalnych. Na rzecz wagi i wartości rozwiniętych zasobów endogenicznych przemawia przede wszystkim ich relatywnie silne powiązanie z lokalnym rozwojem społeczno-gospodarczym oraz życiem społeczności lokalnej. W artykule omówiono oddziaływanie wybranych lokalnych zasobów endogenicznych i ich znaczenie dla rozwoju regionu. Przyjęto założenie, że rozwój regionalny ma swoje źródło w zmianach strukturalnych (o charakterze pozytywnym) zachodzących w społeczności, gospodarce i środowisku regionów, które wynikają z czynników endogenicznych, tj. są efektem inicjatyw lokalnych, rozwoju przedsiębiorczości i innych wewnętrznych czynników rozwojowych, jak również czynników egzogenicznych, będących skutkiem presji otoczenia¹. Natomiast głów-

¹ A. Klasik, *Duże województwa samorządowe – gra o rozwój regionalny*, [w:] R. Broszkiewicz (red.), *Związki polityki gospodarczej z polityką regionalną*, Wydawnictwo AE, Wrocław 1997, s. 128.

ne czynniki decydujące o tempie wzrostu i rozwoju gospodarczego regionu to: wiedza, innowacje, sieci współdziałania przedsiębiorstw i instytucji naukowych oraz dynamiczny, otwarty na przepływy rynek pracy².

Badaniem objęto wybrane gminy województwa dolnośląskiego i zarazem aglomeracji wrocławskiej: Świdnicę (gmina miejska), Jelcz-Laskowice (gmina miejsko-wiejska), Oleśnicę (gmina miejska) i Brzeg Dolny (gmina miejsko-wiejska). Były to gminy o wysokiej dynamice rozwoju, o znaczącej pozycji w skali województwa. Gminy te analizowano w zakresie ogólnych parametrów określających ich kondycję społeczno-ekonomiczną oraz specjalizacji działalności gospodarczej, ze szczególnym uwzględnieniem mikroprzedsiębiorców w gospodarce wskazanych jednostek terytorialnych. Potencjał endogeniczny badano, bazując szczególnie na: zasobach ludzkich, specyficznych walorach gmin, jakości życia oraz przewagach funkcjonalnych w zakresie działalności gospodarczej.

Rys. 1. Położenie geograficzne badanych gmin względem Wrocławia

Źródło: opracowanie własne.

Wszystkie analizowane gminy leżały w obszarze aglomeracji wrocławskiej i potwierdzały, iż upatrują swój wzrost i rozwój w dużym stopniu w sile oddziaływania i częstotliwości kontaktów społeczno-gospodarczych i innych z Wrocławiem. Przy czym, aby rozwój ten mógł być trwały, kontakty muszą się opierać na partnerskiej

² R. Domański, *Miasto innowacyjne*, PAN KPZK, Studia t. CIX, PWN, Warszawa 2000, s. 64.

współpracy i wzmacniać przewagi endogeniczne poszczególnych gmin, co zostanie omówione poniżej.

Położenie analizowanych gmin względem Wrocławia przedstawiono na rys. 1.

Odległość gmin od Wrocławia wynosiła od 25 do 50 km. Gmina Jelcz-Laskowice jest położona na terenie powiatu oławskiego, na południowy wschód od stolicy województwa, w odległości ok. 25 km. Odległość dzieląca od Wrocławia gminę Brzeg Dolny, położoną w powiecie wołowskim, to ok. 30 km, w kierunku na północny zachód. Gmina Oleśnica leży w odległości ok. 30 km na północny wschód od Wrocławia. Natomiast gmina Świdnica jest położona w odległości ok. 50 km na południowy wschód od stolicy regionu.

2. Charakterystyka badanych gmin

Należy podkreślić, że gminy te nie są w opracowaniu przedmiotem porównań z uwagi na różnorodny poziom potencjału mierzony m.in. liczbą ludności i gęstością zaludnienia oraz różny charakter administracyjny i funkcjonalny (gminy miejskie i gminy miejsko-wiejskie). Liczba mieszkańców gminy miejskiej Świdnica według stanu na 31 grudnia 2009 r. to blisko 60 000 osób. W gminie miejskiej Oleśnica w tym samym czasie było zameldowanych na pobyt stały ok. 37 000 osób. Gminy miejsko-wiejskie Jelcz-Laskowice i Brzeg Dolny zamieszkiwało odpowiednio: ponad 22 000 i ponad 16 140 osób³. Ważne jest również bliskie otoczenie gmin, które stanowi przede wszystkim powiat. Powiat świdnicki cechowała najwyższa gęstość zaludnienia wśród analizowanych – ok. 215 os./km², do gęsto zaludnionych należy zaliczyć również powiat oławski – ok. 138 os./km², niższą gęstością zaludnienia charakteryzowały się powiaty oleśnicki – mniej niż 100 os./km² i wołowski – ponad 70 os./km².

Specyficzne walory gmin związane są przede wszystkim z pełnionymi przez nie w regionie funkcjami gospodarczymi, w tym rolniczymi i przemysłowymi, turystycznymi, kulturowymi itp. Gmina miejska Świdnica to jedno ze średnich miast w województwie. Pełni ona przede wszystkim funkcje przemysłowe (przemysł motoryzacyjny, elektrotechniczny, metalowy, chemiczny oraz spożywczy) oraz usługowe (handel, obsługa nieruchomości, usługi porządkowe, budowlane, edukacyjne, opieka zdrowotna); te drugie głównie w zasięgu podregionu wałbrzyskiego (tj. dla powiatów: świdnickiego, a także wałbrzyskiego, dzierzoniowskiego, ząbkowickiego i kłodzkiego)⁴. Funkcje kulturalne związane są m.in. z organizacją licznych imprez oraz lokalizacją zabytków, w tym: Kościoła Pokoju p.w. św. Trójcy (wpisanego na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO), Katedry św. Stanisława i św. Wacława, Ratusza i kamienic mieszczańskich w rynku oraz jedyne w Polsce Muzeum Dawnego Kupiectwa⁵.

³ Na podstawie danych Urzędu Statystycznego we Wrocławiu.

⁴ Tamże.

⁵ www.um.swidnica.pl.

Gmina miejska Oleśnica leży na trasie dróg wojewódzkich nr 340 relacji Trzebnica – Wołów – Ścinawa, nr 451 relacji Bierutów – Namysłów oraz drogi krajowej nr 8 od granicy państwa (Kudowa Zdrój) przez Wrocław, Piotrków Trybunalski, Warszawę, Białystok do granicy państwa (Budzisko) i drogi krajowej nr 25 relacji – Kalisz – Bydgoszcz – Koszalin – Kołobrzeg, przy czym – co ważne w kwestii jakości życia mieszkańców – miasto posiada obwodnicę. Ponadto Oleśnica to węzeł kolejowy, przez który przebiega m.in. szlak towarowy do Aglomeracji Górnośląskiej. Dogodne położenie komunikacyjne, połączone z bliskością Wrocławia, jest jednym z głównych atutów miasta, który przyciąga inwestorów i jednocześnie uruchamia zasoby endogeniczne. Dobre skomunikowanie z Wrocławiem, także w zakresie transportu publicznego, oraz dbałość o środowisko to jedne z czynników, które powodują, że w gminie nie odnotowuje się procesów związanych z wyludnianiem obszaru. Przemysł rozwijany w Oleśnicy to przede wszystkim: spożywczy, odzieżowy, chemiczny, meblarski i motoryzacyjny; ważne są również usługi budowlane, handlowe, transportowe, edukacyjne i ochroniarskie oraz detektywistyczne⁶. W zakresie atrakcji turystycznych należy wymienić przede wszystkim: Zamek Oleśnicki, Bazylikę św. Jana Apostoła, Dom Wdów, wieżę Bramy Wrocławskiej oraz Ratusz⁷.

Gmina miejsko-wiejska Jelcz-Laskowice jest gminą o charakterze rolniczym, chociaż miasto Jelcz-Laskowice ma również tradycje przemysłowe, związane przede wszystkim z przemysłem motoryzacyjnym. Co więcej, przemysł ten jest nadal ważnym działem gospodarki lokalnej. W rolnictwie przeważają rolnicy indywidualni, posiadający małe gospodarstwa (od 1 do 5 ha), powierzchnia wykorzystywanych przez nich użytków rolnych wynosi ok. 40% powierzchni całej gminy⁸. Inne działy przemysłu obecne w gminie, obok przemysłu motoryzacyjnego, to: metalowy, elektryczny i spożywczy; wśród usług należy wymienić: handlowe i budowlane⁹. W zakresie turystyki gmina posiada szlaki piesze i rowerowe w krajobrazie nizinnym.

Brzeg Dolny to gmina o charakterze głównie przemysłowym. Od lat 50. XX wieku w gminie rozwija się przemysł chemiczny. Inne działy obecne w gminie to m.in. przemysł poligraficzny i motoryzacyjny oraz usługi budowlane, handlowe i edukacyjne¹⁰. Warto podkreślić, iż według rankingu sporządzonego przez dolnośląskie kuratorium oświaty szkoły w Brzegu Dolnym mogą się poszczycić największą liczbą nawiązanych kontaktów (każda ze szkół w gminie ma podpisane umowy) w zakresie międzynarodowej wymiany młodzieżowej i jest to współpraca wieloletnia. Atrakcje turystyczne związane są z rozwojem agroturystyki, szlaków rowerowych i pieszych oraz zwiedzaniem zabytków leżących wzdłuż rzeki, rynku i zespołu pałacowo-parkowego, jak również parków ze stanowiskami archeologicznymi, wpisanych do rejestru zabytków czy rezerwatu Jodłowice (jodłowy bór mieszany o charakterze

⁶ Na podstawie danych Urzędu Statystycznego we Wrocławiu.

⁷ www.olesnica.pl.

⁸ www.jelcz-laskowice.pl.

⁹ Na podstawie danych Urzędu Statystycznego we Wrocławiu.

¹⁰ Tamże.

puszczańskim). Jednym z atutów gminy są obszary leśne, które stanowią ok. 30% powierzchni gminy¹¹.

3. Analiza wybranych zasobów

Wśród zasobów endogenicznych w jednostkach terytorialnych główną rolę odgrywają lokalni przedsiębiorcy i lokalne zasoby siły roboczej. Ich liczba, siła oddziaływania oraz działy, w których są aktywni, wyznaczają w znacznym stopniu kierunki i tempo rozwoju jednostek lokalnych. Analizie poddano mikroprzedsiębiorców (zatrudniających od 0 do 9 pracowników), którzy często są pomijani w oficjalnych statystykach i opracowaniach, a których oddziaływanie, zwłaszcza w przypadku relatywnie niewielkich jednostek terytorialnych, jest kluczowe. W tab. 1 przedstawiono działy Polskiej Klasyfikacji Działalności 2007 (PKD), w których działalności zarejestrowane w rejestrze REGON w badanych gminach były najliczniejsze, dla

Tabela 1. Mikroprzedsiębiorcy zarejestrowani w rejestrze REGON według działów PKD dominujących (stan na 31 maja 2010)

Działy	Świdnica	Oleśnica	Jelcz-Laskowice	Brzeg Dolny
01	304	499	814	324
41, 42, 43 – sekcja F	716	556	327	186
45, 46, 47 – sekcja G	1911	1023	561	264
49	433	164	98	66
66	249	133	63	32
68	1327	387	43	212
69	194	69	21	15
86	306	130	51	31
Pozostałe działy	2146	1042	633	350
Razem	7586	4003	2611	1480

Zgodnie z Polską Klasyfikacją Działalności 2007 działy:

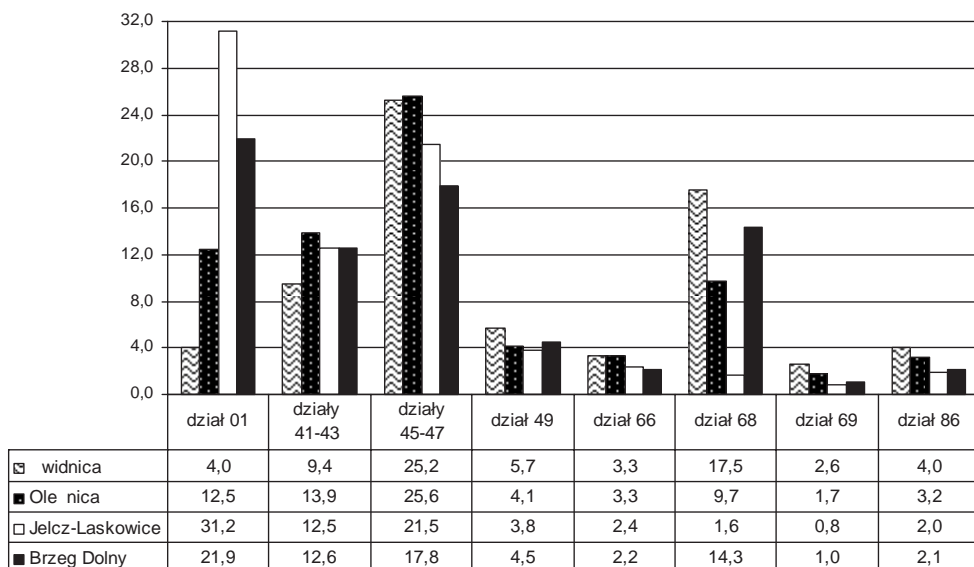
01 – uprawy rolne, chów i hodowla zwierząt, łowiectwo, włącznie z działalnością usługową; 41 – roboty budowlane związane ze wznoszeniem budynków; 42 – roboty związane z budową obiektów inżynierii lądowej i wodnej; 43 – roboty budowlane specjalistyczne; 45 – handel hurtowy i detaliczny pojazdami samochodowymi; naprawa pojazdów samochodowych; 46 – handel hurtowy, z wyłączeniem handlu pojazdami samochodowymi; 47 – handel detaliczny, z wyłączeniem handlu detalicznego pojazdami samochodowymi; 49 – transport lądowy oraz transport rurociągowy; 66 – działalność wspomagająca usługi finansowe oraz ubezpieczenia i fundusze emerytalne; 68 – działalność związana z obsługą rynku nieruchomości; 69 – działalność prawnicza, rachunkowo-księgowa i doradztwo podatkowe; 86 – opieka zdrowotna

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Statystycznego we Wrocławiu.

¹¹ www.brzegdolny.pl.

grupy mikroprzedsiębiorców. Warto zauważyć, że często są to działy inne od tych, które zostały wskazane powyżej jako istotne w zakresie produkcji w gminach, za sprawą aktywności dużych i średnich podmiotów, często z udziałem kapitału zagranicznego.

Podmioty ze wskazanych działów stanowiły ponad 70% podmiotów analizowanej grupy ogółem w każdej z gmin. Odsetek mikroprzedsiębiorców prowadzących działalność w działach uznawanych za innowacyjne, kreatywne, wiodące lub zaawansowane technologicznie był stosunkowo niski. Dominowały działy tradycyjne, w dużym stopniu nastawione na obsługę rynku lokalnego. Udział poszczególnych działów był różny w badanych gminach; wartości procentowe przedstawiono na rys. 2.

Objaśnienia do numeracji działów jak w tab. 1.

Rys. 2. Mikroprzedsiębiorcy w działach PKD dominujących w analizowanych gminach (w %, liczba mikroprzedsiębiorców ogółem w gminie = 100, stan na 31 maja 2010)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Statystycznego we Wrocławiu.

W gminie Świdnica w grupie mikroprzedsiębiorców przeważały podmioty operujące w działach 45-47 (należących do sekcji G – Handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów samochodowych) oraz w dziale 68 – Działalność związana z obsługą rynku nieruchomości. Dla działu 68 współczynnik lokalizacji był bardzo wysoki, na tle aglomeracji (bez Wrocławia) wyniósł 2,83, a z Wrocławiem 2,17, podczas gdy w przypadku wartości wskaźnika powyżej 1 mamy już do czynienia ze specjalizacją danego obszaru.

W gminie Oleśnica, podobnie jak w Świdnicy, ok. 1/4 podmiotów przypadła na sekcję G, inne działy, w których gmina miała mocną pozycję, to 01 (Uprawy rolne, chów i hodowla zwierząt, łowiectwo, włącznie z działalnością usługową) oraz działy 41-43, wchodzące w skład sekcji F – Budownictwo; dla działu 43 – Usługi budowlane specjalistyczne współczynnik lokalizacji wyniósł bez Wrocławia 1,60, a z Wrocławiem 1,73.

W gminie Jelcz-Laskowice przeważały podmioty z działu 01 (ok. 1/3 podmiotów ogółem), wysoki był również udział handlu (ponad 20%) i budownictwa (ponad 12%). Znacznie niższy był udział działów 68 i 69. Brak zapotrzebowania na usługi rachunkowe może wynikać z bliskości Wrocławia, który stanowił w tym zakresie zbyt silną konkurencję dla firm lokalnych. Z kolei niski udział działu obsługi nieruchomości świadczył po części o słabym rozwoju lokalnego rynku mieszkań i innego typu nieruchomości.

Gmina Brzeg Dolny również wykazywała cechy charakterystyczne dla gminy miejsko-wiejskiej, ponad 20% podmiotów działało w dziale 01, handel skupiał blisko 18% mikroprzesiębiorców, natomiast stosunkowo wysoki był udział działalności związanej z obsługą rynku nieruchomości, który wyniósł ponad 14%, wart podkreślenia jest również udział sekcji Budownictwo w wysokości ponad 12%.

W gminie Świdnica na 1000 ludności przypadało blisko 13 mikroprzedsiębiorców, w Oleśnicy – prawie 11, w gminie Jelcz-Laskowice – niemal 12, a w gminie Brzeg Dolny – ponad 9. Najniższa aktywność w ostatniej z wymienionych gmin wynikała w dużym stopniu z tradycji poszukiwania i wykonywania pracy w dużym przedsiębiorstwie, Zakładach Chemicznych „Rokita”, które powstało w latach 50. XX wieku i na trwałe wpisało się w historię Brzegu Dolnego. Jeszcze w latach 90. XX wieku przedsiębiorstwo zatrudniało ponad 5000 pracowników. Obecnie jest to PCC Rokita SA, spółka z kapitałem niemieckim, będąca wciąż głównym pracodawcą w gminie.

Jak już wspomniano, wśród zasobów endogenicznych dużą rolę odgrywają zasoby pracy, przy czym główny problem dotyczy ich niepełnego wykorzystania. W 2009 r. wszystkie badane gminy zanotowały w stosunku do roku poprzedniego wzrost liczby zarejestrowanych bezrobotnych, co było jedną z konsekwencji spowolnienia gospodarczego, charakterystycznego niemal dla całej gospodarki światowej. Analizując strukturę bezrobotnych pod względem czasu pozostawania bez pracy, należy zwrócić uwagę na udział długotrwale bezrobotnych. W tab. 2 przedstawiono odsetek pozostających bez pracy powyżej 6 miesięcy i 1 roku wśród zarejestrowanych bezrobotnych w omawianych gminach, powiatach, do których te jednostki należą, a także – dla porównania – w całym województwie w 2008 r.

Bezrobotni pozostający bez pracy 6 miesięcy i więcej stanowili najwyższy odsetek bezrobotnych ogółem w gminie Jelcz-Laskowice; to samo odnosiło się do długotrwale bezrobotnych, czyli pozostających bez pracy ponad 12 miesięcy. Jednakże powiat oławski, w którym wartości te były zbliżone do wyników Jelcza-Laskowic, nie był powiatem osiągającym najgorsze wyniki, gorzej wypadł powiat wołowski,

Tabela 2. Bezrobotni zarejestrowani w gminie/powiecie i regionie w 2008 r.

Gmina/powiat	Pozostający bez pracy (w %)		Liczba bezrobotnych ogółem
	powyżej 12 miesięcy	powyżej 6 miesięcy	
Gminy			
Oleśnica	22,4	38,4	1 201
Świdnica	13,7	25,3	2 017
Jelcz-Laskowice	25,4	38,8	798
Brzeg Dolny	22,2	34,1	666
Powiaty			
Oleśnicki	26,7	42,9	4 125
Świdnicki	16,1	30,0	6 931
Oławski	25,9	40,0	2 359
Wołowski	33,6	48,2	2 519
Wrocław	42,9	54,2	10 614
Woj. dolnośląskie	29,2	43,3	113 890

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Statystycznego we Wrocławiu.

pomimo relatywnie lepszej sytuacji w gminie Brzeg Dolny. Najlepiej w zakresie możliwości szybkiego znalezienia nowej pracy sytuacja wyglądała w gminie Świdnica, gdzie bez pracy ponad rok pozostawało mniej niż 14% bezrobotnych, i w powiecie świdnickim – ok. 16%. Dla porównania we Wrocławiu było to odpowiednio ponad 54% (powyżej 6 miesięcy) i blisko 43% (powyżej 12 miesięcy), a w całym województwie ponad 43% i ponad 29%.

4. Zakończenie

Na tle całego regionu badane gminy są jednostkami prężnie się rozwijającymi, ich pozycja w aglomeracji wrocławskiej także jest znacząca. Badając kondycję społeczno-ekonomiczną przy użyciu miary zagregowanej, uporządkowano 24 gminy aglomeracji wrocławskiej¹². Gminy będące przedmiotem artykułu zajęły wysokie pozycje: Oleśnica – czwartą, Świdnica – piątą, Jelcz-Laskowice – trzynastą i Brzeg

¹² Brano pod uwagę następujące zmienne cząstkowe: przyrost ludności na 1000 mieszkańców w stosunku do roku poprzedniego, bezrobotni pozostający bez pracy 12 miesięcy lub dłużej jako procent bezrobotnych ogółem, podmioty zarejestrowane w rejestrze REGON na 1000 mieszkańców, liczba mieszkań, których mieszkańcy zalegają z opłatami czynszowymi jako procent mieszkańców ogółem, ludność korzystająca z sieci kanalizacyjnej jako procent ludności ogółem.

Dolny – czternastą. Jeszcze wyższe pozycje zajęły one w uporządkowaniu gmin aglomeracji wrocławskiej pod względem aktywności lokalnej¹³, co może świadczyć o stosunkowo dużym znaczeniu zasobów endogenicznych w ich rozwoju¹⁴. Jedyne gmina Oleśnica zajęła niższą pozycję niż w przypadku oceny jej kondycji społeczno-gospodarczej. Wyniki uporządkowania pod względem aktywności lokalnej przedstawiono w tab. 3.

Tabela 3. Aktywność lokalna analizowanych gmin na tle innych gmin aglomeracji wrocławskiej – miara zagregowana (pierwsza dwunastka)

Lokata	Gmina	Wartość miary
1.	Świdnica	0,738539
2.	Oborniki Śląskie	0,619084
3.	Żórawina	0,574514
4.	Kąty Wrocławskie	0,567119
5.	Kobierzyce	0,555882
6.	Siechnice	0,517503
7.	Brzeg Dolny	0,481033
8.	Oleśnica	0,461677
9.	Długołęka	0,435237
10.	Strzelin	0,433169
11.	Trzebnica	0,430235
12.	Jelcz-Laskowice	0,424616

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Statystycznego we Wrocławiu.

Warto zaznaczyć, że na terenie wszystkich analizowanych gmin były zlokalizowane podstrefy Wałbrzyskiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej „INVEST-PARK”, które przyciągały dużych inwestorów, w tym inwestorów zagranicznych. W Jelczu-Laskowicach podstrefa działała od 2001 r., w Świdnicy jej początek to 2004 r., w Brzegu Dolnym utworzono ją w 2005 r., a w Oleśnicy w 2009 r. Podmioty gospodarcze w nich zlokalizowane to: w Świdnicy – „Cynkownia Galess” Sp. z o.o., Electrolux Poland Sp. z o.o., Colgate-Palmolive Manufacturing (Poland) Sp. z o.o. i in.; w Brzegu Dolnym – PCC Rokita i MCAA Europejska Spółka Akcyjna, a w Jelczu-

¹³ Aktywność lokalną określono na podstawie: liczby mikroprzedsiębiorców na 1000 mieszkańców, liczby organizacji pozarządowych na 1000 mieszkańców, dochodów własnych gminy w stosunku do dochodów ogółem oraz wypożyczeń bibliotecznych w woluminach na 1 czytelnika.

¹⁴ Szerzej: S. Korenik, A. Zakrzewska-Półtorak, D. Rynio, K. Wasilewska, *Analiza porównawcza jednostek samorządu terytorialnego aglomeracji wrocławskiej pod kątem wyłonienia endogenicznych cech specyficznych dla każdej z nich*, Wrocław, lipiec 2010.

-Laskowicach – Toyota Motor Industries Poland Sp. z o.o., Italmetal Sp. z o.o., NTK Technical Ceramics Polska Sp. z o.o., Faurecia Wałbrzych Sp. z o.o., Grail Poland Sp. z o.o. i in.¹⁵. Inwestorzy zagraniczni często wprowadzali model funkcjonowania w enklawie oddzielonej od kontaktów i życia lokalnego w gminie. Tym samym problemem jest niski poziom współpracy między dużymi inwestorami zewnętrznymi a podmiotami lokalnymi w gminach.

Znaczenie dużych inwestorów w rozwoju badanych gmin było niewątpliwie istotne, jednakże należy podkreślić, iż to mocny potencjał endogeniczny, a szczególnie lokalni przedsiębiorcy i zasoby pracy są podstawą trwałego i harmonijnego rozwoju. Ma to szczególne znaczenie w małych i średnich jednostkach terytorialnych, jakie były przedmiotem badania. Jest to ważne m.in. w okresach załamań gospodarczych, którym często towarzyszą relokacje fabryk należących do dużych koncernów.

Literatura

Domański R., *Miasto innowacyjne*, PAN KPZK, Studia t. CIX, PWN, Warszawa 2000.

Klasik A., *Duże województwa samorządowe – gra o rozwój regionalny*, [w:] R. Broszkiewicz (red.), *Związki polityki gospodarczej z polityką regionalną*, Wydawnictwo AE, Wrocław 1997.

Korenik S., Zakrzewska-Półtorak A., Rynio D., Wasilewska K., *Analiza porównawcza jednostek samorządu terytorialnego aglomeracji wrocławskiej pod kątem wyłonienia endogenicznych cech specyficznych dla każdej z nich*, Wrocław, lipiec 2010.

www.brzegdolny.pl.

www.invest-park.pl.

www.jelcz-laskowice.pl.

www.olesnica.pl.

www.um.swidnica.pl.

ENDOGENOUS RESOURCES AS A FACTOR OF LOCAL AND REGIONAL DEVELOPMENT. CASE STUDY OF CHOSEN ADMINISTRATIVE DISTRICTS OF LOWER SILESIA VOIVODESHIP

Summary: The paper discusses chosen endogenous resources of four districts of Wrocław agglomeration: Świdnica, Oleśnica, Jelcz-Laskowice and Brzeg Dolny and connections among them and the level of development of studied units of administrative districts as well as the agglomeration and the region. The analysis includes especially: business activities, human resources and specific resources of examined units.

¹⁵ www.invest-park.pl.